

SOCIAL, ECONOMIC AND POLITICAL PROVISIONS COMPRISED BY THE REFORM PROGRAMMES ELABORATED IN MOLDOVA AND WALLACHIA AFTER THE RESTORATION OF THE LAND DOMINIONS

Iulian PÎNIȘOARĂ

Lecturer PhD

**Faculty of Education Sciences, Law and Public Administration
"Constantin Brâncuși" University of Târgu-Jiu**

ABSTRACT:

THE WESTERN INFLUENCE BEGAN TO MAKE ITS PRESENCE FELT IN THE ROMANIAN AREA AT THE END OF THE 18TH CENTURY. IN THE FIRST DECADES OF THE FOLLOWING CENTURY THIS INFLUENCE BECAME MORE AND MORE PRONOUNCED. THIS PHENOMENON IS DUE PRIMARILY TO DIRECT CONTACT WITH WESTERN CIVILISATION, ACHIEVED THROUGH YOUNG REPRESENTATIVES OF THE ROMANIAN ARISTOCRACY WHO CHOSE TO COMPLETE THEIR STUDIES IN PRESTIGIOUS UNIVERSITY CENTRES SUCH AS PARIS, BERLIN AND ROME. THERE, THEY CAME INTO CONTACT WITH THE MOST 'FASHIONABLE' POLITICAL IDEAS, THE LATEST ECONOMIC PRACTICES AND THE ECHO OF THE SOCIAL DEMANDS MADE BY THOSE COMMUNITIES. THEY ALL CAME BACK DRIVEN BY THE IDEAL OF PUTTING ALL THESE IDEAS INTO PRACTICE. THE GREATEST IMPACT ON ROMANIAN SOCIETY WAS CLEARLY MADE BY FRENCH CIVILISATION, DUE PARTLY TO THE OVERWHELMING PROPORTION OF YOUNG PEOPLE WHO CHOSE TO STUDY IN PARIS, AND PARTLY TO THE DISCOVERY OF OUR 'KINSHIP' WITH FRANCE.

KEY WORDS: ARISTOCRACY, LIBERALS, CONSERVATIVE, EDMUND BURKE, MIHAIL STURDZA

Înlocuirea influenței orientale, mai întâi bizantine și apoi otomane, cu cea occidentală s-a produs, cel puțin în aparență, sau într-o formă superficială, epidermică, într-un timp foarte scurt. Primele schimbări au dus la adoptarea modei și a moravurilor specifice societății occidentale. Primele “victime” au fost straietele orientale, foarte largi, cu unele ce aveau o croială mult mai strâmtă. Cam în aceeași vreme încep să se răspândească, e drept, doar în rândurile tineretului aristocrat, și cele mai în vogă idei politice. Este momentul în care are loc o separare a elitei politice românești pe baza unor criterii ideologice.

Anterior acestei etape, împărțirea aristocrației românești în *tarafuri*, așa cum numea A. D. Xenopol precursoarele partidelor politice din spațiul românesc, se realizase în funcție de adversitățile acestora față de marile imperii vecine. Trei astfel de partide identifica Xenopol și anume partidul antigrecesc, partidul antiaustriac și partidul antirusesc. Primul apărut, partidul antigrecesc, își datora existența influențelor otomane care își făceau simțită prezența numai prin intermediul regimului susținut de către sultanii de la Constantinopol, regim care se baza pe câteva familii de origine grecească din rândul cărora fuseseră aleși domitorii Moldovei și Valahiei de la începutul veacului al XVIII-lea. Apariția unei astfel de “orientări” politice în

rândul boierimii muntene și moldovene era o reacție față de “apăsarea cea grea a elementului străin al grecilor”, această influență “fiind acum simțită pe din lăuntru și nu numai pe din afară, cum fusese până atunci copleșirea turcească”.¹ Adversitatea față de greci este vizibilă în mai toate programele și proiectele de reformă întocmite în cele două principate.

Pe la începutul celui de-al treilea deceniu al secolului al XIX-lea încep a fi clamate și deosebiri ideologice, lupta politică urmând a de desfășura de aici încolo între liberali și conservatori. Conservatorii se realizează mai rapid ideilor formulate de către Edmund Burke în cea mai cunoscută și citată lucrare a sa, *Reflecții asupra Revoluției din Franța*. Prezervarea tradițiilor politice și instituționale, progresul lent în dauna schimbărilor bruște pe cale revoluționară, “natura” esențială a proprietății de a crea inegalități între membrii unei comunități politice și, pe cale de consecință, caracterul inegal al societății însăși, alcătuite din categorii care “trebuie” să fie superioare celorlalte.² Evident că astfel de idei se potriveau ca o mânășă reprezentanților marii boierimi din Moldova și Țara Românească, doritori de a-și păstra intacte proprietățile funciare, preeminența politică precum și toate celelalte privilegii ce le însoțeau.

Marii boieri de la noi nu numai că au îmbrățișat principiile formulate de către Edmund Burke ci au introdus și cuvântul “conservator” în vocabularul politic de la noi. Termenul apărea pentru prima dată într-o scrisoare trimisă în 1823 de Mihail Sturdza consulului rus la Iași, Minciaki. În respectiva scrisoare Mihail Sturdza făcea vorbire despre “principii conservatoare”, după care se ghida o parte a înaltei aristocrații al cărei reprezentant era chiar viitorul domnitor.³ Deși termenul “conservator” este preluat relativ de timpuriu în vocabularul politic românesc, abia în anul 1880 simpatizanții “principiilor conservatoare” pe care le invoca Mihail Sturdza aveau să constituie un partid în adevăratul sens al cuvântului.

Adversari ai conservatorilor aveau să fie simpatizanții unor idei “novatoare”, foarte la modă în Europa de Vest la vremea respectivă. Liberalismul românesc începea să se contureze pe la sfârșitul deceniului al III-lea al secolului al XIX-lea. Societatea românească de la începutul celui de-al XIX-lea veac era alcătuită din marea boierime și țărănime, burghezia fiind o categorie socială extrem de firavă. În aceste condiții, în Principate, liberalismul începea să se structureze ideologic sub forma unui “liberalism boieresc” așa cum îl denumea Apostol Stan în lucrarea *Liberalismul politic în România de la origini până la 1918*, aducând în discuție rolul pe care l-au avut cele două comitete de reformă care și-au început activitatea în Principate la sfârșitul anului 1827.⁴

Revenirea la alternativa domnilor pământeni nu s-a datorat în exclusivitate mișcării conduse de Tudor Vladimirescu. Ea se datorează și erodării extreme a credibilității domnitorilor fanarioți ce guvernaseră Moldova și Muntenia timp de mai bine de o sută de ani. Așa se justifică și faptul că noii domnitori, Grigore al IV-lea Ghica în Valahia și Ioniță Sandu Sturdza în Moldova au fost, la rândul lor, numiți de către Poartă, așa cum se întâmplase și cu fanarioții, și nu aleși.

Unele dintre propunerile de reformă din perioada de după restaurarea domniilor pământene sunt prezente și în documentele programatice formulate în timpul mișcării lui Tudor Vladimirescu. Spre exemplu, primul punct din *Cererile norodului românesc* institua obligația

¹ A. D. Xenopol, *Istoria partidelor politice în România. Dela origini până la 1866*, p. 9.

² Edmund Burke, *Reflecții asupra Revoluției din Franța*, Editura Nemira, București, 2000, pp. 89-91.

³ Ioan Stanomir, Laurențiu Vlad, *A fi conservator*, Editura Meridiane, București, 2002, pp. 8-9.

⁴ Apostol Stan, Mircea Iosa, *Liberalismul politic în România de la origini până la 1918*, Editura Enciclopedică, București, 1996, p. 37. Comitetul de reformă din Țara Românească era alcătuit din Alexandru Filipescu, Grigore Filipescu și Ștefan Bălăceanu ca membri, Alexandru Villara fiind secretar, cel din Moldova era format din Gheorghe Catargiu, Mihai Sturdza- membri și Gheorghe Asachi secretar.

pentru viitorii domnitori de a aduce în Principate cel mult patru greci pentru a ocupa demnități publice¹, cunoscut fiind obiceiul fanarioților de a-și aduce din Imperiul Otoman un număr impresionant de greci care urmau să ocupe cele mai importante funcții în stat.

Cel de-al doilea punct al *Cererilor* urmărea eliminarea grecilor și din fruntea mănăstirilor și a episcopatelor, precum și obligația mănăstirilor de a participa, din veniturile proprii, la educarea copiilor, fie că erau de origine nobilă, fie că proveneau din păturile sărace ale societății, proporțional cu posibilitățile fiecărui așezământ monahal².

În materie fiscală, prima revendicare privea modificarea sistemului de impozitare legalizat în timpul domniei lui Ioan Caragea în sensul stabilirii unei taxe plătită în patru tranșe, câte una la fiecare trei luni³.

Alte revendicări de natură fiscală erau cele prevăzute la punctele zece și unsprezece care vizau desființarea categoriei poslușnicilor, considerându-se, pe bună dreptate, că această categorie genera numeroase abuzuri din partea funcționarilor statului, respectiv păstarea instituției scutelnicilor, cu excepția străinilor⁴.

Mișcarea de la 1821 din Valahia nu propunea doar măsuri sociale, deși acestea au fost preponderente, ci și unele măsuri de reformare politică a Principatului. Tudor Vladimirescu și anul 1821 reprezintă, astfel, un punct de control, “o despărțire a apelor”⁵, un sfârșit și un început, în același timp. Contribuția lui Tudor este cu atât mai remarcabilă cu cât, în construcția discursului politic, acesta se lovește de o mare dificultate, anume lipsa unui vocabular politic adecvat. Limbajul politic și constituțional se afla încă într-o fază incipientă de evoluție în Principatele Române.⁶

Proclamația lui Tudor Vladimirescu de la 23 ianuarie 1821 începe cu un cuvânt pe cât de simplu, pe atât de încărcat de semnificații - fraților. O formulă de adresare asemănătoare ca și conținut este cea rostită de către președinții americani, în discursul tradițional despre starea națiunii, aceștia folosind expresia *my fellow americans*, greu de tradus în limba română, fără a se pierde, măcar în parte, sensul pe care aceasta îl are în limba engleză. Încă de la acest prim cuvânt avem dovada măiestriei oratorice a lui Tudor. Dincolo de accepțiunea colocvială, utilizarea acestei vocabule încearcă să inducă ideea unei egalități perfecte între membrii unei colectivități politice. Apelativul “fraților” presupune o legătură organică, ombilicală între toți cei care au aceeași “mumă”, patria.

Una dintre ideile centrale ale proclamației de la 23 ianuarie 1821 este aceea a necesității creării unei comunități politice care să aibă drept fundament egalitatea politică între membrii acesteia. Pentru a sublinia acest lucru, Vladimirescu înserează în proclamație una dintre ideile fundamentale ale Declarației drepturilor omului și cetățeanului din 26 august 1789, dreptul la rezistență față de o guvernare abuzivă. Această idee este rezultatul reinterpretării unor concepte mai vechi, în sensul în care legitimitatea puterii politice este dată, nu de originea, ci de scopul acesteia, de calitatea guvernării și măsura în care aceasta răspunde nevoilor societății⁷, moment ce marchează divorțul evident dintre cetatea oamenilor și cetatea lui Dumnezeu.⁸ Potrivit

¹ Cristian Ionescu, *Dezvoltarea constituțională a României. Acte și documente 1741-1991*, Ediția a 3-a revăzută și adăugită, Editura C. H. Beck, București, 2016, p. 61.

² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem, p. 62.

⁵ Radu Carp, Ioan Stanomir, *Inventarea Constituției. Proiecte intelectuale și dezvoltare instituțională în Principatele Române în secolul al XIX-lea*, Editura C. H. Beck, București, 2009, p. 4.

⁶ Ioan Stanomir, *Nașterea Constituției. Limbaj și drept în Principate, până la 1866*, Editura Nemira, București, 2004, p. 15.

⁷ Olivier Nay, *Istoria ideilor politice*, Editura Polirom, Iași, 2008, p. 155

⁸ Lucian Boia, *Mitul democrației*, Ediția a II-a, Editura Humanitas, București, 2007, p. 7.

acestei concepții, guvernarea “principelui” trebuie acceptată atâta timp cât ea are în vedere și urmărește satisfacerea intereselor societății, ale comunității. Atunci când se îndepărtează de aceste valori, puterea “principelui” nu mai este legitimă. Acesta este fundamentul pe care a fost construit acest “drept la rezistență”.¹

Ori, exact în acest sens trebuie interpretată și corespondența dintre Vladimirescu și Nicolae Văcărescu. Tudor îi reproșa lui Văcărescu faptul că “dumneata pă norod, cu al cărui sînge s-au hrănit, și s-au poleit tot neamul boieresc, îl socotești nimic și numai pă jefuitori îi numeri patrie ... Apoi dă ce fără dă nici un cuvînt al dreptății mă catigoriști și cum nu socotiți că pă mine mă categorisește numai tagma jăfuitorilor ... Dar cum nu o socotiți dumneavoastră că patrie să cheamă popoul, iar nu tagma jăfuitorilor ?”.² Prin aceste cuvinte, Tudor înceacă să pună în evidență faptul că reprezentanții boierimii nemiștinând seama de interesele generale ale societății și exercitând o guvernare abuzivă, își pierduseră legitimitatea și, prin urmare, dreptul de a pretinde supunerea poporului. Acest raționament vine să justifice dreptul “norodului” de a-și căuta, prin orice mijloace, conducători politici care să realizeze o bună guvernare, în acord cu interesele generale ale societății, cu alte cuvinte, o guvernare legitimă.

Nici ideea de suveranitate a poporului nu îi este străină lui Tudor. Ideea unui transfer de putere dinspre membrii comunității către o adunare, un “ansamblu politic”, idee dezvoltată de către Rousseau în *Contractul social*, adunare, desemnată de către comunitatea politică, pe baza unui sufragiu.³ De aceea, Tudor face un apel către *norod* “să se aleagă din căpeteniile noastre cei care pot să fie buni. Aceia sunt ai noștri și cu noi dimpreună vor lucra binele, ca să le fie și lor bine, precum ne sunt făgăduiți!”.⁴ Îndemnul lui Tudor pentru *norod*, este nu doar de a-i urma pe membrii acestei adunări “orânduită pentru binele și folosul a toată țara” ci și de a se supune tuturor deciziilor acesteia: “ceea ce vă va povățui mai-marii adunării, aceea să urmați, și unde vă vor chema ei acolo să mergeți”.⁵

Câteva propuneri de reorganizare politică a Țării Românești au fost cuprinse într-un document ce datează de la jumătatea lui aprilie 1821 (19 aprilie). *Proclamația lui Alexandru Ipsilanti către locuitorii Țării Românești în care își arată părerile cu privire la organizarea în viitor a țării* era izvorâtă din “adevăratele și singurele simțăminte ce le am față de fiii nobili ai Daciei în această clipă în care patria lor scumpă se află în situația că, sau nu-și va găsi niciodată calea fericirii sau va apare proslăvită, strălucită și numărată printre popoarele civilizate ale Europei”.⁶

În privința celei mai importante funcții politice, aceea de domnitor, se preciza că aceasta ar fi trebuit să revină obligatoriu unui pământean, fiind exclusă varianta domnitorilor străini.

Următorul paragraf al documentului statua necesitatea ca noul organism politic să fie alcătuit cu respectarea principiului separației puterilor în stat, puterea legiuitoare urmând a fi “despărțită” de puterea “săvârșitoare”. Erau luate în considerare ambele modele de structură parlamentară, fără a se opta pentru un parlament monocameral sau pentru unul bicameral. În cadrul acestui organism legislativ urmau a se regăsi reprezentanți “din toate clasele societății dacice”.⁷

¹ Olivier Nay, *op. cit.*, p. 156.

² Documente privind istoria României. Răscoala din 1821. Izvoare narrative, vol. V, Editura Academiei Republicii Populare Romîne, București, 1962, p. 56-57.

³ Olivier Nay, *op. cit.*, pp. 338, 367.

⁴ Cristian Ionescu, *op. cit.*, p. 64.

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem, p. 73.

⁷ Ibidem.

Se prevedea, între altele, înființarea unei armate dar și a unor școli în cadrul cărora urmau să fie instruiți “copiii tuturor locuitorilor”¹.

Un document redactat spre sfârșitul anului 1821 de către boierii moldoveni care aleseseră calea exilului spre Cernăuți prevedea, printre măsurile de reorganizare politică, în primul rând instalarea pe tronul Moldovei a unui domnitor pământean, dar nu imediat ci numai după trecerea unei perioade de timp, vreme în care țara ar fi urmat să fie condusă de către un organism colegial alcătuit, evident, din reprezentanți ai marii boierimi². În același document boierii moldoveni solicitau ca nu numai viitorii domnitori să fie pământeni ci și reprezentanții acestuia la Înalta Poartă să fie și ei moldoveni. Se mai urmărea constituirea unei armate din care nu puteau face parte arnăuții, desființarea “veniturilor” dregătorilor precum și o reformare a modului de impozitare a locuitorilor Moldovei³.

Un alt document a fost elaborat de către o parte a boierilor ce aleseseră să rămână în Moldova și care aveau ranguri de mai mică însemnătate. Și aceștia propuneau ca viitorii domnitori să fie pământeni, dar spre deosebire de propunerea boierilor emigranți, cei ce rămăseseră la Iași doreau ca pe viitor domnitorii să fie aleși de către toți locuitorii Moldovei. Domnitorii urmau să guverneze țara cu stricta respectare a legilor și a cutumelor existente și cu participarea boierilor de orice rang la actul de guvernare, singurul criteriu urmând a fi “vrednicia”⁴. Resentimentele față de străini sunt vizibile și în acest program politic.

Un alt program politic a fost formulat pe la începutul anului 1821 sau cel târziu în prima lună a anului următor. Spre deosebire de programul amintit anterior, acesta este un program de inspirație conservatoare. În cuprinsul acestui document, Rusia era etichetată drept “apărătoarea neamului creștinesc”⁵.

Ca mai toate programele de reformă întocmite după înlăturarea domnitorilor fanarioți, autorii acestui proiect de reformă considerau că o mare parte din vina pentru starea precară a Principatelor se datora sistemului politic ce durase mai bine de un secol. Mai mult decât atât, autorii acestui document arătau ca tot grecii ar fi fost vinovați și pentru că “s’a împărțit biserica în răsăriteană și apuseană”⁶. Urma o scurtă trecere în revistă a creșterii influenței grecești în Imperiul Otoman și în Principate care a început odată cu accederea acestora în funcția de dragoman, fapt ce le-a permis acestora să își instaleze reprezentanți în cele mai înalte poziții politice în Valahia și Moldova. Erau amintite, evident, toate deciziile importante din perioada fanariotă: desființarea armatelor din cele două principate, numirea unor reprezentanți ai Moldovei și Valahiei la Înalta Poartă, creșterea numărului de greci care au obținut cetățenia și au urcat în ierarhia aristocrației de la noi.

Principalele “doleanțe” priveau eliminarea grecilor din toate funcțiile publice, indiferent de importanța acestora și, mai mult decât atât, accesul în astfel de funcții urma să fie permis numai pământenilor, libertatea comerțului, limitarea dreptului de a avea scutelnici și poslușnici pământenilor care aveau rangurile boierești necesare, scutirea boierilor, indiferent de rang, de impozitele indirecte (rusumaturi)⁷.

¹ Ibidem.

² Valeriu Șotropa, *Proiectele de constituție, programele de reforme și petițiile de drepturi din Țările Române în secolul al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1976, pp. 58.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

⁵ I. C. Filitti, *Frământările politice și sociale în Principatele Române de la 1821 la 1829*, Editura Cartea Românească, București, 1932p.

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem, pp. 84-85

În ceea ce privește puterea politică, programul prevedea ca puterea executivă să fie conferită unui organism colegial numit “divanul cel dintâi” din care urmau să facă parte cei mai de seamă reprezentanți ai clerului, respectiv mitropolitul și episcopii de Buzău și de Argeș, patru dintre boierii de rang înalt, precum și un nomicos (un secretar). Acest organism avea atribuții de natură fiscală, exercitând controlul asupra visteriei statului.

Oltenia urma să aibă conducere separată, asigurată de un reprezentant al marii boierimi “trimis din București”, ajutat de episcopul de Râmnic, plus alți cinci mari boieri localnici. Toți cei care dețineau funcții publice, indiferent de importanța acestora, urmau a fi remunerați cu salarii fixe¹.

Alte propuneri de reformă au fost cuprinse într-un memoriu adresat Rusiei pe la sfârșitul anului 1821. Documentul a fost redactat de către un reprezentant al boierilor emigranți și reprezintă unul dintre cele mai complexe proiecte de reforme din perioada celui de-al treilea deceniu al secolului al XIX-lea.

Solicitări precum libertatea comerțului (mai ales a exporului), libertatea exploatării resurselor de subsol și a valorificării acestora nu erau simple revendicări de natură economică, pentru că astfel de activități economice reprezentau apanajul unui stat independent, singur decident în privința chestiunilor de natură economică.

Dintr-un alt set de măsuri propuse făceau parte: stabilirea graniței pe talvegul Dunării, înființarea unei armate proprii corelată cu desființarea corpurilor de arnăuți, înlăturarea grecilor din orice funcție publică și limitarea dreptului de a ocupa astfel de funcții numai pământenilor, desființarea drepturilor și privilegiilor speciale acordate în trecut negustorilor și meșteșugarilor străini².

Forma de guvernare era, ca în mai toate proiectele de reformă politică formulate în acea perioadă în cele două principate, una republicană și aristocratică, întrucât accesul la funcțiile publice importante era rezervat exclusiv reprezentanților marii boierimi. Și în acest caz avem de a face cu o modalitate de împărțire a puterii politice care încerca să țină seama de principiul separației puterilor în stat. Puterea legislativă urma să fie exercitată de către un organism intitulat “sfat de obște”, alcătuit din boieri pământeni, ca organism deliberativ ce avea, în primul rând o funcție legislativă, singurul organism decident în materie de legiferare și în “verice alte politicești lucruri folositoare patriei”³. Puterea executivă urma a fi exercitată de către un alt organism colegial intitulat Divanul “cel dintâi”. Alcătuit din mitropolit, un episcop, patru mari boieri și un secretar, acesta urma să aibă, în primul rând, atribuții administrative și fiscale. Îi revenea, de asemenea, sarcina de a realiza controlul finanțelor statului. Sarcina întocmirii bugetului revenea unui alt organism, Divanul “al doilea”. Alcătuit din șapte mari boieri, acesta urma să aibă, pe lângă sarcina întocmirii bugetului și atribuții în materie judecătorească. Hotărârile sale puteau fi apelate în fața Divanului “dintâi”, la fel și bugetul trebuia să fie aprobat de către același Divan “dintâi”⁴.

Un alt document care datează cam din aceeași perioadă (sfârșitul anului 1821 sau începutul celui următor), intitulat *Îndreptarea țării (după cele) ce a pătimit la 1821*, formulat de către boierii din Valahia reprezintă, ca majoritatea “planurilor” de reorganizare politică, administrativă, fiscală, economică, un complex de măsuri ce aveau fie caracter național, social ori politic. Ca în mai toate documentele de acest fel, una dintre cele mai importante prevederi era cea privind excluderea grecilor din orice funcție din aparatul public al Țării Românești, urmând ca aceștia să poată desfășura activități comerciale și meșteșugărești, în

¹ Ibidem, p. 86.

² Valeriu Șotropa, op. cit., p. 59.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

aceleași condiții cu valahii, avându-se deci în vedere desființarea privilegiilor de care beneficiau grecii¹.

Puterea executivă urma să fie exercitată de un organism colegial alcătuit din mitropolit și patru mari boieri. Documentul reglementa și formarea unui al doilea Divan. Se preciza, de asemenea că, pe viitor, nici un străin nu va mai putea accede în rangurile boierești, iar străinii care obținuseră deja astfel de ranguri să nu mai beneficieze de scutelnici și poslușnici. Micii boierimi îi erau rezervate pozițiile inferioare din administrația locală, precum cea de ispravnic².

O juxtapunere a proiectelor de reforme amintite în aceste rânduri evidențiază faptul că avem deja de a face cu două tabele politice care au obiective diferite. Una este cea a conservatorilor, a “ruginiților”, așa cum îi numeau adversarii politici, care intenționau să influențeze decizia politică în sensul adoptării unor reforme minimaliste, care să permită păstrarea privilegiilor și a preeminenței marii boierimi în viața politică românească, cel puțin în ceea ce privește funcțiile publice din administrația centrală, pentru că, așa cum am văzut, în unele cazuri, boierilor de rang inferior le erau rezervate, uneori, unele “demnități” în administrația publică locală. De cealaltă parte se aflau “novatorii” sau “cărbunarii” cei care luaseră contact cu “duhul nesupunerii franțuzești”, adepți ai liberalismului. Numărul acestora era însă extrem de redus, la fel ca și impactul lor asupra vieții politice. Acest lucru se explică prin faptul că ocupațiile specifice acestei categorii socio-economice erau practicate în principal de străini care, în plus, beneficiau de o serie de privilegii. Și din acest motiv, drumul constituirii burgheziei române a fost unul extrem de anevoios, așa cum observa încă de acum aproape o sută de ani Ștefan Zeletin.

Tot două tabere există și din perspectiva aliatului pe care Moldova și Țara Românească ar fi trebuit să-l aleagă drept partener pentru acest drum al reformelor instituțional-politice, economice și sociale. O parte a memoriilor redactate în perioada studiată aici au fost trimise către Imperiul Țarist în timp ce altele au fost adresate Înaltei Porți.

Toate programele politice redactate după încheierea mișcării lui Tudor Vladimirescu aveau însă un punct comun, și anume nemulțumirile față de grecii care, beneficiind de privilegiile pe care le avuseseră în timpul domniilor fanariote, obținuseră diverse funcții publice, ranguri boierești și impresionante averi. Din acest motiv, cu excepția Proclamației de la 23 ianuarie 1821, în care Tudor Vladimirescu se adresează tuturor “fraților lăcuitori ai Țării Românești, veri de ce neam veți fi”³, toate memoriile și programele de reformă conțin, în chiar partea lor de început, măsuri îndreptate împotriva grecilor din Muntenia și Moldova.

În privința propunerilor de reorganizare politică a Principatelor, nu erau avute în vedere modificări radicale ale structurilor de putere. Cele mai multe proiecte vizau o formulă republicană în cadrul căreia marea boierime avea să aibă o poziție proeminentă. Este un lucru absolut normal dacă avem în vedere faptul că numai marii boieri aveau o “experiență” politică iar burghezia era încă într-o stare incipientă. Restul societății din Principate nu avea nici cele mai rudimentare forme de educație politică.

Un alt punct comun este cel al reformelor ce aveau caracter național, cea mai des întâlnită fiind propunerea privind înființarea unui corp de armată alcătuit din pământeni și din care nu trebuiau să facă parte arnauți (care erau de origine albaneză). În unele cazuri, foarte rare, întâlnim propuneri privind înființarea de școli în care să poată beneficia de educație toți copiii, indiferent de starea lor socială.

¹ I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 88.

² Valeriu Șotropa, *op. cit.*, p. 60.

³ Cristian Ionescu, *op. cit.*, p. 64.

Măsurile de reformă economică erau și ele aproape identice în toate documentele elaborate în acea perioadă. Erau vizate, în general, libertatea comerțului, libertatea de exploatare a resurselor naturale, fără a fi enunțate măsuri care să genereze o creștere economică reală a Valahiei și Moldovei.

Ne aflăm deci, într-o vreme de pionierat, o vreme în care ideile politice și principiile economice moderne încep să ajungă și în Principate. Este vremea în care se formează generația care avea să dețină un rol decisiv în revoluția de la 1848 și mai apoi, în edificarea statului roman modern, cea mai longevivă generație din viața politică românească, având în vedere că ultimii săi reprezentanți se sting din viață în primii ani ai ultimului deceniu al secolului al XIX-lea.

BIBLIOGRAFIE

- Barnoschi, D.V., *Originile democrației române. “Cărvunarii”. Constituția Moldovei dela 1822*, Editura Viața Românească, Iași, 1922;
- Boia, Lucian, *Mitul democrației*, Ediția a II-a, Editura Humanitas, București, 2007;
- Burke, Edmund, *Reflecții asupra Revoluției din Franța*, Editura Nemira, București, 2000;
- Carp, Radu; Stanomir, Ioan, *Inventarea Constituției. Proiecte intelectuale și dezvoltare instituțională în Principatele Române în secolul al XIX-lea*, Editura C. H. Beck, București, 2009;
- Filitti, Ioan C., *Frământările politice și sociale în Principatele Române de la 1821 la 1829*, Editura Cartea Românească, București, 1932;
- Ionescu, Cristian, *Dezvoltarea constituțională a României. Acte și documente 1741-1991*, Ediția a 3-a revăzută și adăugită, Editura C. H. Beck, București, 2016;
- Nay, Olivier, *Istoria ideilor politice*, Editura Polirom, Iași, 2008;
- Stan, Apostol, Iosa, Mircea, *Liberalismul politic în România de la origini până la 1918*, Editura Enciclopedică, București, 1996;
- Stanomir, Ioan, Vlad, Laurențiu, *A fi conservator*. Editura Meridiane, 2002;
- Stanomir, Ioan, *Nașterea Constituției. Limbaj și drept în Principate, până la 1866*, Editura Nemira, București, 2004;
- Șotropa, Valeriu, *Proiectele de constituție, programele de reforme și petițiile de drepturi din Țările Române, în secolul al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1976;
- Turczynski, Emanuel, *De la iluminism la liberalismul timpuriu. Vocile politice și revendicările lor în spațiul românesc*, Editura Fundației Culturale Române, București, 2000;
- Xenopol, A. D., *Istoria partidelor politice în România, volumul I, De la origini până la 1866*, Albert Baer, București, 1910.